

# 14

## Canan Özder İzmir

### **Bize kendinizi tanıtır mısınız?**

İsmim Canan Özder. 1974 Almanya doğumluyum; 39 yaşımdayım. Münih'e 35 kilometre uzaklıkta beş göller bölgesinde Herrsching kasabasında doğup büyüdüm. Çok şirin, doğal güzellikleri çok fazla olan bir yerdir. Evimiz göle çok yakın bir yerdeydi.

Babam yıllar önce inşaat ustası olarak Almanya'ya gelmiş annemi de evlenerek yanına almış. Bende bu ailenin tek çocuğu olarak dünyaya geldim. Evde sadece Türkçe konuşuluyordu. Anaokuluna gittim ve çok erken yaşta Almanca ile tanıştım. Bizim evde kural evde Türkçe, dışarıda Almanca konuşulmasıydı. Evde Türk aile eğitimi, dışarıda Alman toplum ve okul eğitimi aldım.

### **Bulunduğunuz çevrede ayrımcılığa uğradınız mı?**

İlkokul çağlarında kişisel bir uyum sorunu olmamasına rağmen öğretmenim yabancılara karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu için bizimle pek ilgilenmezdi. Sınıfta yabancı olarak iki Türk bir İtalyan'dık. Ben okuma parçalarını ezberden okuyup okumayı tam olarak sökemedim sınıf geçen bir çocuktum. Kısacası öğretmeni kandırıyordum çünkü biz zaten onun umurunda değildik.

Annem ve babam yeterince Almanca konuşamıyorlardı bu yüzden evin resmi işlerini halleden küçük bir çocuktum. Dolayısıyla çevremdeki büyüklerden negatif ayrımcılıktan ziyade hep takdir gördüm.

Ama olumsuz olaylar da vardı. Oturduğumuz yer kırsal kesimdi ve ortaokula da kırsal kesimde devam ettim. Yaşadığımız yer tutucu ailelerin çoğunlukta

olduğu ve yabancılara karşı olumsuz görüşlerin ve önyargıların olduğu dar bir çevre idi. Benim yaşımdaki çocukların bazılarında yabancı düşmanlığı çok yoğundu ve okula gidip gelirken kenarlarda sıkıştırıldım. Yüzüme tükürüldü, iftira atıldı.

### **Ne gibi bir iftira?**

O kırsal kesimde bizimle birlikte yaşayan çok zengin ailelerden olan bir çocuğa beden eğitiminde koşarken temas ettim. O da gözünü tutarak “Canan kolunu gözüme çarptı.” dedi. Gözünü tuttu ve hüngür hüngür ağladı. Bütün arkadaşları onun etrafına toplandı. Ben yalnız kaldım. Ertesi gün geldiğinde doktora gitmek zorunda olduğunu ilaç almak zorunda kaldığını, çok kötü şeyler yaşadığını ve ilaçların pahalı olduğunu söyledi. Ben eve gittim ve ne yapabilirim diye düşündüm. Bunun altında kalmak istemediğime karar verdim. Bir de aynı sokaktaydık. Evden çıkıp gidip zillerine bastım. Malikâne tarzı bir evleri vardı. Kapıya annesi çıktı. Direkt annesine söyledim ama ağlamamı çok zor tutuyordum. Zorlanarak gözü nasıl diye sordum. Annesi de ne gözü onun gözüyle ilgili bir problemi yok dedi. Bende okulda bana söylediklerini anlattım. Çok pahalı ilaçlar aldığını öğrendiğimi ve ilaçların bedelini ödemek istediğimi özür dileyerek söyledim. Olduysa da kaza oldu gibi açıklamalar yaptım. Annesi de bana “Benim böyle bir şeyden haberim yok.” dedi. Yani böyle bir şey hiç olmamıştı. O sadece bana iftira attı ve benimle oynadı. Çocuklarda vardır ya arada bir kendini ön plana çıkarmak için başkasına iftira atmaya çabalar, o içgüdüsel olarak vardır. Hazır bir yabancı varken onu kullanalım diye düşündü herhalde. Yine bazen o kızın önderliğinde bazı guruplar bisikletle falan önümü çevirip kötü sözler söyledikleri de oluyordu. Daha sonra oradan taşındık. Başka bir okula gittim ve ben o okulda çok kararlıydım. Bu sefer bunları bana kimse yapamayacak diye. Yeni taşındığımız yerde inanılmaz güçlü çıkmışım ki okul temsilcisi oldum. Okulda da gerçekten popüler bir öğrenciydim aynı zamanda başarılıydım da. O popülerlik ve öğretmenlerin desteğiyle okul birincisi olarak okulu bitirdim.

## **Türkiye'ye neden döndünüz?**

Ailemden bağımsız olarak 15 yaşında Türkiye'ye geldim. Annemin de babamın da ikinci evliliği olduğu için yaşça büyükler. Anne ve babama ortaokulu bitirdiğimde “Bundan sonra ne olacak, benim burada üniversite okumamı bekleyecek misiniz?” diye sordum. Onlar da “Hayır, bekleyemeyiz, emekliliğimize iki yıl kaldı, sonra Türkiye'ye döneceğiz.” dediler. O zamanda beni Almanya da bırakacaklar mı diye sordum. “Bir tanecik kızımız var, bırakamayız.” dediler. Hemen gitmeyi teklif ettim. Önce emekli olmaları gerektiğini söylediler. Yani ben her türlü zarardaydım. Oturdum düşündüm. Balıkesir'de kuzenlerim vardı, öğretmenlerdi, onlara danıştım. Onlarda “O zaman erken gel, liseyi bari burada oku, başarma ihtimalin olsun.” dediler. Çünkü annemlerin döneceği zaman tam da benim lise son, üniversite ilk yıllarıma denk gelecekti, bir yerde tutunmam mümkün değildi. “Tek başıma Türkiye'de yapabilir miyim” diye düşündüm. “İzin alıp gel, burada derslere sokalım, sen de bir bak.” dediler. Ben de izin alıp Türkiye'ye geldim. Misafir öğrenci olarak birkaç ders dinledim. Bu işin altından kalkabileceğime karar verdim. Bana okul aramaya başladık. Sağ olsun öğretmen kuzenlerim İzmir'de Yunus Emre Anadolu Lisesinin Almanya'dan dönen çocuklar için uygun bir yer olduğunu, iyi bir okul olduğunu keşfettiler. İzmir'de üniversite öğrencilerinin olduğu bir yurttaki tek liseli olarak kaldım. Zor bir, bir buçuk yıl geçirdim ama şu an geri dönüp baktığımda doğru bir karar verdiğimi düşünüyorum. Çok zor bir lise hayatım oldu çünkü dille cebelleşiyorsunuz. Aynı zamanda örf ve adetlere alışmaya çalışıyorsunuz her şey çok farklı. Bir buçuk yıl tamamen yalnızdım. İzmir'de hiçbir akrabam yoktu, ailem de zaten yok. Bir buçuk yıl sonra geldiler ve lise üçü ailemle birlikte okudum. İlk yıl hasta olduğum için üniversite sınavına giremedim. Sonraki yıl sınava girdim ve Hacettepe Üniversitesi Almanca Biyoloji öğretmenliği okudum. Kesinlikle hayalim değildi. Almanya'da kalsaydım ya da tamamen Türkiye'de yetişseydim muhtemelen farklı bir şey okurdum. Ama o dil kopukluğuyla ancak bu kadar oldu. Herhalde mimarlık okumayı isterdim.

### **Burada Almancı olarak dışlanmayla karşılaştınız mı?**

Kesinlikle evet. Özellikle kuzenlerimin yazlığında hep Almancı diye bakıyordu insanlar. Farklı giyiniyorum, farklı davranıyorum diye önyargıları vardı. Ondan bir önceki yılda çok yoğun bir geri dönüş yaşandığı için Almancılar grubu diye bir resim var insanların gözünde ve sen de o çevredeki bir insansın. Almanya’da yabancıydım, Türkiye’de de Almancıydım. Hiçbir fark yoktu aslında. Hatta buradaki daha da zordu. Almanya’da en son işte o iyi başarılar gösterdiğim okulda Alman öğrencilerle diyalogum iyi idi. Örneğin bir gün bir Cafede oturuyorduk o sırada oradan başı kapalı biri geçtiğinde ya da bariz yabancı olduğu belli olan biri geçtiğinde “Aah bak, işte yabancı.” falan diyorlardı. Ben de “Hey, ben de onlardanım.” diyordum. Onlar da “Yok, sen başkasın.” diyorlardı. “Hayır, ben başka değilim, biraz daha farklı gözüküyor olabilirim ama ben de onlardanım. Ben öyle değilsem annem öyle, o değilse anneannem öyle. Niye bunu yapıyorsunuz?” diyordum. Onlar ise inatla “Hayır, sen başkasın.” diyordu. Bunun çok kavgasını verdim. Türkiye’ye geldiğimdeyse Almancıların hepsi sizin bildiğiniz gibi değil kavgasına tutuştum. Ama o mücadeleyi vermeyi canım istemedi. Onun yerine Almancı olmadığımı gösteren bir tavır takınmaya çalıştım. İşte yazlıkta geçirdiğim o yıl dedim ki kendime kimse anlamayacak benim Almancı olduğumu. Karar verdim. Orada kolay tabii kimse beni tanımıyor. Herkesle konuşuyorum, herkes yeni ya. Gayet güzeldi. Havuza atlarken “Autsch!” (Uf!) dedim. Herkes bir kaldı. Hala bir yerimi vurduğumda “Autsch!” derim.

### **Almancı dedikleri kimdi? Belirgin özellikleri nelerdi?**

İşte kırık Türkçe, bazı şeyleri anlamama, farklı giyinme, argoya falan daha yatkın diyeceğim ama buradakiler de yeterince argo kullanıyorlardı. Ben o anlamda sanırım şanslı bir çocuktum, ben bir Türk ailenin çocuğuydum ve klasik Türk çocuğu gibi yetiştirildim.

### **Eşinizle nasıl tanıştınız?**

Eşim üniversitede öğrenci, ben de lise üçüncü sınıfta öğrenciyken bir ortak tanıdık aracılığı ile tanıştık. Eşim çok az Almanca biliyordu. Bir iki yıl Almanya’da amcalarının yanında kalmış bu yüzden bazı cümleleri anlıyordu. Eşimin bana bu Almancılık meselesiyle ilgili söylediği bir cümle vardır: “Seni dinlemek çok zevkli oluyor, bir sonraki cümlenin ne olduğunu kestiremiyorum.” Normal bir konuşmanın akışı vardır ve arkasından ne geleceğini anlarsın ama eşim benimkini kestiremediğini söylüyordu. Örneğin deyimleri anlamıyordum. Doğru mu söyledim diye her cümlenin gramerine dönüp kontrol ediyordum. En bariz örnek şu, “Size de koyayım mı?” diyorum herkes sırtıyor. “Ne var, yani ne dedim?” diye düşünüyorum. Bana göre gayet doğru bir cümle. Ama insanlar kıkırdıyor. Bunun gibi niceleri. Bir tek şeyi fark ediyordum. İnsan beyni çok ilginç işliyor ve olayları en kolay olan yöntemle ifade etmeye çalışıyor. Konuşurken kendinizin hangi aracı kullandığınızı düşünmezsiniz. Bir duygu var ortada, onunla baş etmeye çalışıyorsunuz ve bunu en kolay yolla yapıyorsunuz. Dolayısıyla ben Türkçede sıkışınca Almancaya geçiyordum ve ben Almancaya geçtiğimi fark etmiyordum. Ancak karşımdakinin yüzü değişince anlıyordum ki ben o an Türkçe konuşmuyorum.

Farklı kültürlerde yetiştiğimiz halde eşimle kültürel çatışmalar yaşamadık. Benim hem Alman kültürü hem de Türk kültürü ile büyümüş, karma bir kültürel yapıya sahip olmam eşimin de Adanalı; doğu kökenli eğitim almış bir insan olmasına rağmen herhangi bir değerler çatışması yaşamadık. Ama demek ki bu benimle ilgili bir şey.

### **Eşinizin kültürel yapısından biraz söz eder misiniz?**

Tuhaf bir aileler onlar. 35 yaşında eşini kaybetmiş bir annesi var. Yani eşim 14 yaşındayken babasını kaybetmiş. Kayınvalidem o kültürün içinde tek başına kalmış aykırı bir kadın. Hiç bir kalıba uymayan ilginç bir kadın o. Birbirimize çok benziyoruz. Kendi ayakları üzerinde iyi durabilen inanılmaz bir kişilik. Okuma yazma bilmeden bakkal dükkânı açıp işleten, bakkallıkla çocuklarına üniversite okutan, süper babaanne tipinde bir bayan. O yüzden de öyle bir bayanın yetiştirdiği çocuk olarak eşim de gerçekten farklı bir

insan. “Dul avrat çocuğu” ama çok sağlam bir insan. Belki de bu yüzden, evlenince kayınvalidemle, eşimle ilişkilerimde hiçbir yanlış, hiçbir açık ya da farklı olan bir şey olmadı, tek bir nokta dışında. Eşim bana bir kayınvalide anlattı. Astığım astık kestiğim kestik türden. Geçinmesi oldukça zor bir kadın portresi çizdi bana. Ve ben dedim ki içimden bu adamı çok seviyorum evleneceğiz ama bu kayınvalideyle yandık. Evlendikten sonra eşime “Hani o anlattığın kadın nerede?” diye sordum. Yok öyle bir kadın. Kayınvalideme diyorum “Mehmet seni çok farklı anlattı. Ne oldu? Sen melek gibi bir kadınsın. Eşim seni niye öyle anlattı?”. “O zaman öyleydim.” diyor. “Çünkü üç erkek çocuğu iki kız çocuğunu yetiştiren Adanalı dul bir kadın olarak mecburdum” diyor. “Onları dış etkilere karşı koruyabilmek için astığım astık kestiğim kestik olmak zorundaydım.” diyor. Ne zamanki çocukların hepsini üniversite okutup yerlerine yerleştirmiş, kadın rahatlamış. Gayet rahat bir insan haline gelmiş.

### **Sizin Almancı olduğunuzu öğrendiğinde ne yaptı?**

Kayınvalidem için ne olduğum hiç önemli değildi. Onun bakış açısı; çocuklarım seçtiyse doğru seçmiştir, ben çocuklarımın arkasındayım düşüncesiydi.

Anadolulu insanlar Almancıların kızlarını artık pek istemiyor. Çünkü onlar başka diyorlar. Ama Anadolu’da üniversite okumuş kadınları da kabul etmedikleri oluyor. Aynı şey. Ama benim kayınvalidem farklı olduğu için o çerçeveye sokamıyoruz onu.

### **Evde Almanca konuşuluyor mu?**

Evde Almanca hiç konuşulmuyor. Ancak ben evde hala Alman televizyon kanallarını izliyorum Çocuklar biraz daha farklı. İkisi de “Anne ne olur, bize Almanca öğretsene.” deyip duruyorlar. Bu benim tembellik yaptığım bir durum. Oğlumun okulda ikinci yabancı dili Almancadır. Mesela Almanca dersinde bazen “Biz bunu daha öğrenmedik ama ben bunu biliyorum.” dediği oluyor. O da sanırım evde Alman televizyonu açık olduğu içindir. O diyaloglar aracılığı ile dil bir şekilde işliyor demek ki. O sesin hep orada olması çocukların bazı şeylere daha tanıdık olmasını sağlıyor. Kızıma

Almanca çocuk şarkıları öğrettim. Bayıla bayıla söylüyor. Anlamlarıyla birlikte hareketleri de yaparak.

### **Almanya’da doğup yaşamamızın sizde farklı etkileri var mı?**

Ben anne-babamdan bağımsız olarak hep sevilen biri oldum. Çünkü Türk toplumundan farklı olarak, daha açık, daha duygularını belli eden, daha ortada yaşayan bir insanım. Bu da, olasılıkla Alman toplumundan bana geçen bir özellik. Daha riyasız, daha maddesiz olduğumu fark ediyorum. Ve bunu sadece akrabalık ilişkilerinde değil bütün arkadaşlık ilişkilerimde de fark ediyorum. Bir süre sonra benim Almancı olduğumu hiç kimse fark etmiyor. Yıllarca temasta bulunduğum insanlar bile “Sen Almancı mısın?” demiyorlar bana. Yıllar sonra ben Almancıym demeyince hatta inanmadıklarını söylüyorlar. Ama şu cümle de arkasından geliyor “Yaa demek ki ondan dolayı farklıymışsın.” Yani Almancılığın verdiği o kötü portre yok ama Alman kültürünün iyi izleri var. Sonuç olarak onu duyuyorum. Ama ben de neyin farklı olduğunu ben bilmiyorum, onu ayırt edemiyorum. Muhtemelen özgüven daha yüksek oluyor. Ayrıca ben şunu da fark ediyorum; Türkiye’deki eğitim sisteminden çıkan insanların özgüveni daha düşük oluyor. Özgüven adı altında şımarıklık geliştirilebiliyor. Örneğin, özel okullarda daha çok özgüven veriliyor gibi bir düşünce var ya, aslında orada onların özgüven adı altında aldıkları çoğu şey şımarıklık. Şımarık olmayan bir özgüven verilmiş bize o zamanlar. Daha önce de söz ettim; Yunus Emre Anadolu Lisesi mezunuyum ve o dönemlerde bizimle mezun olan arkadaşlardan bazıları ziraat fakültesi bilmem ne okudular. Gayet düşük puanlarla su ürünleri gibi bölümlere giren arkadaşlarımız da vardı. Bu arkadaşlarımdan hepsini ben takip ediyorum. Şunu fark ettim; hemen hemen hepsi okudukları bölümlerden farklı işlerde çalışıyorlar. Dilin verdiği avantaj ama sadece dil avantajı değil bu, eminim ki Türkiye’de Almancayı çok iyi konuşan başkaları da vardır. Ama işte o 12-13 yaşına kadar Almanya’da aldıkları o farklı duruş onları Türkiye’de inanılmaz iyi yerlere taşıdı. Aldıkları eğitimden bağımsız bir şekilde çok iyi yerlerdeler. Ne öğrenimi gördüklerinden bağımsız olarak bütün arkadaşlarımızda geçerli bu durum. Çünkü bahçe eğitimi alan bir adamın Tukaş gibi bir fabrikada yöneticilikte

ne işi olabilir? Ne okurlarsa okusunlar o alanda çok iyi konumlara geldiklerini görüyorum. En kötümüz en okumayanımız Kuşadası'nda kuyumculuk yapıyor. Onun bile kuyumcu dükkânı farklı. Dükkândan içeri girdiğinizde orada başka bir anlayışın olduğunu, dükkânın tasarımından, kişinin davranışından hissediyorsunuz.

Ayrıca çocuklarımı yetiştirirken kendimde Almanya'dan izler buluyorum. Örneğin, ahlamlarla yaşadığımız bir diyalog vardı, ki bu diyalogu hiç unutamayacağım. Barış, küçük oğlum, işte eğri bğrö zorla ayakkabılarını giyiyor, bir türlü bağlayamıyor ve o ayakkabılarını giyinceye kadar 10 dakika kadar zaman geçiyor. Ahlam da bana “Hadi bağlasana!” deyip duruyordu. “Niye bağlayayım ya?” dedim. Şaşırdı tabii ahlaml. O çocuğa niye o işkenceyi ediyorsun, uğraştırıyorsun gibi tavırlar hissediyordum hep. Hani o konularda hep bir tuhaflık var. Örneğin, ahlamlın oğlu üniversitede okuyor ve ahlaml telefonda ona “Oradan taksiyle şöyle git, kar yağıyor. Şu kapıdan çıkma, bu kapıdan çık.” diye koskoca üniversiteli gence yönergeler veriyordu. Ben de kızdım “Ne yapıyorsun? Koca çocuk o, kendi bilmiyor mu ne yapacağını? Adam Edirne’de yaşıyor, buradan ne karışıyorsunuz?” diye bir harlamışım. Eniştem de bana “Seni de görüceğiz, hele çocuğun bir üniversiteye gitsin.” dedi. Ben de dedim ki “Şu anda bile Barış’la o kadar ilgilenmiyorum.” Oğlum Barış o zamanlar 10 yaşında falandı. Burada çok fazla, çiğneyip ağızlarına veriyorlar çocukların. Her şey hazır. Evlenirken bile sadece yatak odasını aldım çünkü yatmak gerekiyordu bir de yemek masasını. Annemler taşınırken de ellerindeki eski mobilyaları istedim. Kıyamet koptu. İşte “Sen yeni gelinsin, eski mobilya mı kullanılırmış?” bilmem neymiş de. Biz de böylece bir yatak odası ve bir yemek masası olarak evlendik. Ama bunu tüm itirazlara karşın yaptık. Çocuklarımızı da gönlümüzce onlarla büyüttük. Yani çocukları sanırım daha çok Alman gibi yetiştirdim. Çok aklı başında çok ayaklarının üstünde duran çocuklar oldular. Ama bu genetik mi yoksa yetiştirmeden mi kaynaklı tam olarak bilmiyorum.

### **Kendinizi buraya mı yoksa Almanya'ya mı daha yakın hissediyorsunuz?**

Kendimi buraya daha yakın hissediyorum. Beni Almanya'da hep rahatsız eden şey şuydu; insanların etrafında bir cam fanus var ve belirli olarak dokunamadığınız bir mesafe vardır. Herkesin çok bariz bir mesafesi vardır. Ben kişiliğim gereği insanlara dokunmayı, yakın olmayı çok seviyorum. Bana da dokunulmasına izin veriyorum. Sınırlarım çok net değildir. Böyle olduğu için de kendimi orada hep yabancı hissettim. En uyumlu olduğum zamanlarda bile kendi kendime niye böyleler diye soruyordum. Sürekli olarak onları değiştirme çabasındaydım. Örneğin, orada şunu çok net yaşayabilirsiniz. Sınıfında samimi bir arkadaşın vardır, kaç senedir tanışıyorsunuz, aynı okulda altıncı, yedinci sınıfa kadar gelmişsiniz ama evinin nerede olduğunu bilmiyorsunuz. Anne babasını bile tanımıyorsunuz. Böyle bir arkadaşlık olabilir mi? İmkânsız gibi geliyor değil mi? Orada öyleydi. Beş yıl aynı sınıfta oturup çok samimi arkadaş olup evini görmemiş olma ihtimalin çok olağan bir şeydi. Hatta tersine evini görmüş olma ihtimalin anormal bir şeydi. Bu da bana açıkçası çok tuhaf geliyordu.

Az önce de dediğim gibi benim için önemli olan insanların davranışlarıdır. Mesela Münih'de herhangi bir yerde beklerken insanları biraz izlerseniz anlarsınız. Hepsinin bir amacı vardır ve sadece onunla ilgilenirler. Asla sağa sola bakmazlar. İhtiyaçları olmadığı sürece iletişime de girmezler. Ama Karşıyaka çarşıda aynı şekilde beklediğinizde oradakilerin sana selam verdiğini seninle konuştuğunu görürsün. Benim mutlu olduğum insan tipi kişisel görüşmelerin ön planda olduğu insan tipidir. Ama Almanya'da yaşadığım çocukluğumu da özleyorum. Sonuç olarak çocukluğum orada geçti yetişkinliğim burada geçiyor. Yani benim Almanya'yı özlemem eşittir çocukluğumu özlemem demektir. Sanırım ben Almanya'ya özgü şeyleri değil de çocukluğuma özgü şeyleri özleyorum.

### **Almanya'ya dönmeyi hiç düşündünüz mü?**

Hiçbir zaman geri dönmek gibi bir düşüncem olmadı. Ben burada çok mutluyum. Ülkemin bütün kusurlarına rağmen, asla dönseydim demedim. Ama Almanya Dışişleri Bakanlığının davetlisi olarak gittim Almanya'ya. Müslüman ülkelerden bayan temsilciler çağırılmışlardı. Almanya'daki din

derslerini şekillendirmek açısından bizimle bilgi alışverişi yapmak istiyorlardı. Köln’de bir toplantı düzenlenmişti onun için gittim. Ben de bu fırsattan yararlanıp bir şey rica ettim. Evet, geleceğim, konferansa katılacağım ama uçak biletimi bir hafta önce alın da ben de kendi doğup büyüdüğüm yerleri gezip göreyim dedim. Kabul ettiler ve izin aldım, gittim. Oraya gittiğimde, ayrıldığım zamana göre her şeyin küçüldüğünü fark ettim. Çok kocaman bir sinemamız vardı. Meğersem o sinema küçücük bir evmiş yani. Ama ben küçükken o bina benim için çok büyüktü. Film gibiydi, rüya içinde geziyormuşum gibiydi. Her şey çok tuhaftı. “Burada şunu yaptım.”, “Şurada bunu yaptım.” dedim sürekli. Kendimi çok küçük hissettim. Oradaki çok samimi olduğum insanları aradım. Tabii aradan 15 yıl geçtiği için bende annelerinin numaraları vardı. O yüzden kısa kestim telefon konuşmalarını. Ona rağmen bazı anne babalar uzattı konuşmayı. Telefonda benim hakkımda bilgi aldılar. Çok şaşırdım. Bir iki tanesi tabii. Kimisi bildiğiniz Alman soğukluğuyla “Tabii” deyip numarayı verdi. Arkadaşlarımla da buluştum. Onlarla da bıraktığımız noktadan devam ettik resmen. Türk arkadaşlarım yaz tatilinde gittikleri için onları göremedim. Yalnızca bir tanesini görebildim. Onunla da ilişkiler yine aynıydı.

### **Türk arkadaşlarınızın Almanya’daki yaşamlarında farklılıklar gözlemlediniz mi?**

Şunu fark ettim ki onlar orada bıraktığım yerde duruyorlardı. Hala işçi ailesi çocuğu modunda. Aynı ailelerle aynı ilişkiler sürüyor. Asosyalite aynen devam ediyor. Ben kendimi irdelediğimde görüyorum ki değişik insanlarla tanışıp bambaşka ortamlarda bulunuyorum. Onlar da halen o küçük gettolaşma devam ediyor. Kendilerine yeni hiçbir şey ekleyememişler gibi gözüküyor. Ancak üniversite okuyanlarda çok farklılıklar var. Üniversite okuyanlar neredeyse Türk kültürüyle bağlarını tamamen koparmışlar, oradan o kasabadan uzaklaşmışlar, ilişkileri sadece kendi aileleri ile var. Onların diğer ailelerle hiçbir ilişkileri kalmamış. Eskilerden bir arkadaşımın nasıl olduğunu falan sorduğumda hiçbir şekilde yanıt veremiyorlar. Eskisi gibi yine karışık konuşuyoruz; cümlelerin yarısı Türkçe yarısı Almanca oluyor.

Nasıl denk gelirse. Bana göre çok normal gelen bu diyalog size çok komik gelebilir. Biri Türkçe başlıyor öbürü Almanca devam ediyor.

### **Almanya'daki Türklere nasıl bir eğitim verilmeli?**

Bence, Almanya'da yaşayan ve orda kalmaya karar vermiş insanlarımızın oraya uyumlu olmalarını sağlamak için Türk kültürü de iyi düzeyde verilmeli. Özellikle de yeni kuşaklara. Yeni kuşaklar Türkçeye egemen olamadıkları için Almancada da başarılı olamıyorlar. Benim en büyük şansım, iyi bir Türkçe ile birlikte Türk kültürünü de öğrenmiş olmam. Türkiye'yle bağlantımı hiç koparmadığım için orada daha serbest ve rahat olabiliyordum. Şunu her zaman çok iyi ayırımsıyordum ve görüyordum ki; ailesi iyi Türkçe konuşmayan çocukların kendileri de iyi Almanca konuşamıyorlardı. Bu da şunu gösteriyor, eğer biz içinde yaşadığımız ve çoğunluğu oluşturan öteki toplumda dik durmak istiyorsak, öncelikle kendi toplumumuzu iyi tanımamız gerekiyor. Bu sayede, kendi toplumunu hem savunabilirsin hem de eleştirebilirsin. Toplumun eleştiriye açık yerleri varsa, karşıdakiyle birlikte eleştirebilirsin ya da karşıdakine iyi bir şekilde savunabilirsin. Bundan dolayı, Türk öğrencilere Alman okullarında Almanca derslerinin yanı sıra kendi kültürlerini anlatan dersler de verilmeli ki o çocuk yanındaki arkadaşına kendini kavga etmeden anlatabilsin. Hem dil hem tarih hem kültür eğitimi verilmeli. Yani kendi özünü bilmek çok önemli. Çünkü bu çocuklar anne ve babayı bırakıp, kendi kültürünü yadsıyıp, ötekilere yaranmak için, "Ben tamamen sizdenim." diye davranabiliyor. Ama böyle bir şey yok. Sen istediğin kadar "Ben sizdenim." de hiçbir zaman bu olmayacak.

### **Öğretmen olarak oradaki ve buradaki öğrencileri karşılaştırıyor musunuz?**

Almanya'da yaşayan çocukların hedef oluşturma konusunda biraz daha geç başladıklarını söyleyebilirim. O çocukların çocukluklarını yaşama şansları ve ortamları var. Yani çok daha çocuk olma şansları var. Benim oradan ayrıldığım 14-15 yaşlarında o çocukların henüz bir hedefi yoktu. Şunları yapmalıyım şu okullarda okumalıyım üniversitede şunu okuyacağım diye bir

cümle duyamazsınız. Ama Türkiye'deki 15 yaşında bir çocuk ne olacağına karar vermiştir. Mutlaka bir hedefi vardır ve bunun için bir şeyler yapıyordur. Oradaki çocuklar bu kararı çok daha geç verebilme şansına sahipler. Bu onlar için çok büyük bir avantaj. Dolayısıyla çok daha uzun süre çocuk kalabiliyorlar. Bu baskı üzerlerinde çok fazla yok. Dolayısıyla da kendilerini daha iyi geliştirebiliyorlar. Ben kendi oğlumda görüyorum mesela. Ben onun yaşındayken olimpiyatlara katılabilme olasılığı olan bir grupta çalışıyordum. Saat bire kadar okulum vardı, birden sonra her gün spor salonundaydım. Öğleden sonra ata biniyordum. Bir saat ödev yapıyorsam ondan sonra havlumu alıp göle giriyordum. Yani öğleden sonra hep aktivite içindeydim, hep eğlence içindeydim. Benim oğlum burda hiç eğlenemiyor. Dolayısıyla bir insanın geliştiği kısım bence serbest bırakılabildiği kısımdır. Çocuklar özgür bırakılırsa kendi kişiliğini oluşturabilir, ilişkilerini düzenleyebilir. Burada çocukların iyi ya da kötü olsun arkadaşlık ilişkileri yaşamasına izin vermiyoruz; çocukça ilişki yaşamalarına izin yok. Bence bu kadar çok sınav olmasından dolayı. Evet, çocuklar bilgi olarak Türkiye'de daha iyi bir bilgi alıyor olabilirler. Ama o bilgiyi kullanamadıkları için o çok bilgi hiçbir işe yaramıyor.

### **Dinin, oradayken ve buradayken yaşamınıza etkileri nelerdi?**

Çok küçükken kiliseleri çok görkemli geliyordu. Bir tanesinin çok yakınında oturuyorduk. İnsanlar evleniyorlardı. Çok sık gelirdi kilisede evlenmek bana. Çok hoş gelirdi. Ve sürekli kendime bizimkilerin neden bu kadar görkemli olmadığını sorardım. Çünkü kilisenin yanında cami hiçbir şey sanıyordum. Neredeyse bir oda kadardır diyordum çünkü gerçek bir camiyi daha önce görmemiştim. Türkiye'ye geldiğimde gerçek bir cami gördüğümde onların da çok güzel olduğunu fark ettim. Ama şimdiki düşüncem ve dinsel bilgimle söyleyebilirim ki, ibadet edilen bir yer sadeliği ile daha etkileyici bir ortam oluşturuyor. İbadet edilen bir yerin sade olması gerektiğini düşünüyorum. Katedrallerin mantığında ise ne kadar uzun, ne kadar sivri ve görkemli ise Allaha o kadar yakınsın düşüncesi vardır. Ama şu anda bizimkinin daha doğru olduğunu düşünüyorum.

Hacı bir babanın kızıyım. Ama babam beni hiçbir zaman zorlamadı. Dinine bağlı bir ailede yetiştim. Dolayısıyla bazı inançlarım var. Almanya’da dini yaşamak aynı zamanda bir gruba ait olmayı da getirdiği için dinimizi çok daha yoğun yaşadık. Almanya’dayken, benim için en zevkli ay ramazan ayı idi. Çünkü her akşam Türk ailelerin buluştuğu, oturduğumuz yerde olmayan ve yaklaşık 20-25 km ötede olan bir camiye gidip teravi kılınırdı. Her gün bir araba ile 5-6 ailenin babaları ve çocukları hep birlikte gidiliyordu. Böyle bir birlik beraberlik ruhunu ve zevkini döndüğümünden beri Türkiye’de hiç yaşamadım. Ve ben Türkiye’de hiç teraviye gitmedim ama orada her ramazan teraviye gidilirdi. Çünkü orada dinden öte bir birlik beraberlik ve birlikte bir şey yapabilmenin verdiği keyif vardı. Ben yurtdışında yaşayan ailelerin daha tutucu olmasını, örf ve adetlerine daha bağlı olmasını çok iyi anlayabiliyorum. Çünkü o ailelerde kültürünü yitirme gibi bir korku var. Onlar yeterince Almanca bilmiyor, Alman kültürünü tanımıyorlar Bilmediğiniz her şey korkutucudur. Özellikle de birinci kuşak gidenlerde bu korku oldukça fazla. Bu da sanırım doğal bir şey. Karanlıktan neden korkarız? Bilmiyoruzdur emin değildir de ondan korkarız. En değer verdiğiniz şey çocuğunuz ve onu bilmediğiniz emin olmadığınız bir yere salıyorsunuz. Bu nedenle bazı kurallar koyuyorsunuz. Ve bu kuralları ben koydum demektense dinimiz böyle diyor demek daha kolay oluyor. O kurallar ben koydum demektense, bu bizim âdetimiz demek daha kolay ve etkileyici bir sonuç veriyor. Ayrıca bir de eğitim düzeyi daha düşük bir aile olduğunu düşünürsek, bu din ve adetlerin toplumu daha kolay yönetmek için konulmuş kurallar olduğunu görürüz. Böyle bir araç varken aileler de bunu kullanıyorlar ve kendilerince doğru da yapıyorlar. Ama dışarıda, sokakta olan çocuk dili biliyor ve bütün o tehlikelerinde ayrımında görünüyor. Ancak sen gel de bunu bir de ailedekilere anlat. Türkiye’ye geri geldiğinde ailemin daha rahat olduğunu fark ettim. Almanya’daki yaşamımla karşılaştıracak olursak ben burada çok daha özgürüm. Babam ve annem orada “Aman dikkat et, aman şunu yapma.” derken, buraya geldiğimizde daha çok zaten “Kendi ülkemizdeyiz.” durumuna geldiler ve oldukça rahatladılar. Çünkü burada cafeye gittiğimde, cafede kim var

kiminleyim biliyorlardı. Ama orada hep daha tetikteydiler. Çünkü yanımda tam olarak kimler var kimler yok, bu kişiler nasıllar kestiremiyorlardı.

### **Türban konusunda ne düşünüyorsunuz?**

Prensip olarak, bir kadının buna gerçekten inanarak başını örtmesine karşı değilim. Örtünen kadınların, bunu kendi ilgi ve kararları doğrultusunda değil de kocalarının ya da babalarının istekleri doğrultusunda yaptıklarını gördüğüm anda da karşı görüşe geçiyorum. Örtünmeyi hiç düşünmedim. Ahlaken, bir örtülüden her zaman daha örtülü olduğumu düşündüm. Benim babam hacıydı. Eğer örtünmüş olsaydım bu onun hoşuna giderdi. Ama ben ona her zaman “Ben senin tanıdığın çoğu örtülüden daha örtülüym.” derdim.

### **Sizce namus nedir?**

Namus, bireyin kendi mahremine kimseyi sokmamasıdır. Bu sadece cinsel anlamda değil her alanda geçerlidir Kendi mahremine kimseyi sokmamak benim namusumdur. Ben istemeden kimse benim mahremime giremez. Bu benim kişisel ilişkilerim olabilir, çocuğumla ilişkilerim olabilir, cinsel ilişkilerim olabilir. Çantamın karıştırılması bile namussuzluktur. O da benim mahremim çünkü. Mesela Türkiye’deki namus cinayetleri de böyle oluyor. Kızlar namussuz sıfatıyla öldürülüyor. Ama o kız arkadaşlığını, cinsel birlikteliğini, isteyerek yaparsa namussuz olmaz zaten. Orada kendi mahremine girilmesine izin vermiştir. Ve kendisi açmıştır gönlünü ve ruhunu. Ama buna baba oğul karışıp, kadının mahremine kendileri yönetmeye çalışınca çatışma orada ortaya çıkıyor. Bence neyin namus olup olmadığına kişi kendisi karar vermeli. Burada yaşanan namus cinayetlerinin dürüstlikle, ahlakla ilgisi yok. Komple cinayet. Genel anlamda cahil olan toplumumuza bunlar yıllar boyu ezberletilmiş. Namus adı altında işlenen cinayetlerin halen yaşanmasının nedeni ise bu töreleri kimsenin sorgulamaması ve hep olduğu gibi kabul etmesidir. Bu Almanlar için de geçerli olan bir durumdur. Almanya’da, Almanlarda belki bu kadar yoğun yaşanmıyor ama hiç olmuyor demek için çok erken. Bence her iki toplumda da bazı namussuzluklar var.

### **Her iki toplumun çatışma alanları nelerdir?**

Sanırım en büyük çatışmaları aynı dinden olmamaları yüzünden çıkan çatışmalardır. Örneğin, kurban bayramı gibi dinsel bayramlar. Evin banyosunda kurban kesildiğini hatırlıyorum. Bu bizim evimiz değildi ama bir komşumuzdu. Şimdilerde öyle değil belki ama bizim zamanımızda çok fazla imkân yoktu ve bu insanlar inançlarını yaşamak için garip yöntemlere başvuruyorlardı. Çok acı bir şeydi. İnsanların bunu inanç olarak görmesini anlıyorum ama bir Almanın bunu duyup dehşete düşmesini de anlıyorum. İkisi de gayet anlaşılır durumlar. Bu yönetimin bir sorunu ve buna göre önlem alıp çözüm bulmalı. Bunu yasaklayamazlar. Bu inanca sahip insanların böyle bir hakları var ve istiyorsa, yapacaksa yapacak. Eğer sen bunu yasaklarsan abuk subuk durumlar da olsa yapacak. Şimdi bir problem yok sanıyorum. Bunlar için çözümler üretildi ve daha düzenli olarak istedikleri gibi inançlarını yaşayabiliyorlar.

### **Sizce Türkiye AB'ye girmeli mi?**

Türkiye çok arada kaldı ama bence Avrupa'ya daha yakın ve asla doğulu olamayacak kadar Avrupalıyız. Ama tabii şu an ülkeyi doğululaştırma için çok büyük çabalar var. Baş doğuya gitmeye çalışıyor, millet batıya gitmeye çalışıyor.

Ekonomik yönden, siyasal yönden, demokrasi olarak, insan hakları bakımından AB'ye girebilecek düzeye çıkmalıyız ama girmemeliyiz diye düşünüyorum. Çünkü çok büyük oyunlar oynandığını düşünüyorum. Özellikle AB tarafından vaat edilenler ve yapılanlar arasında büyük farklar ve iki yüzlülükler var. Bizim AB'ye girmemizden onların karı daha büyük olacak. Bize çok büyük bir yarar sağlayacağını düşünmüyorum. Ama AB'ye girebilecek tüm kriterlere sahip olmalıyız. O seviyede bir ülke olmalıyız. Zaten ondan sonra girmek girmemek çok da önemli değil.

**Canan Hanım, bize ayırdığınız süre ve sorularımıza verdiğiniz içtenlikli yanıtlar için size çok teşekkür ederiz.**